

“ZIJ HIELP MIJ OMDAT ZIJ MIJ WILDE HELPEN”

DE ERVARINGEN & BEHOEFTE VAN KINDEREN IN EEN TRAJECT IN DE JEUGDBESCHERMING

Helen Bouma, Hans Grietens, Erik J. Knorth & Mónica López López - Rijksuniversiteit Groningen

Met praktische tips van Marike van Gemert - Academie voor Praten met Kinderen

Juli 2019

WAAROM DIT ONDERZOEK?

Alle kinderen hebben het recht hun mening te geven in aangelegenheden die hen betreffen (artikel 12, Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind – IVRK). Bovendien is het beoordelen van ‘het belang van het kind’ alleen mogelijk door hun recht op participatie te respecteren (CRC, 2009). Daarnaast blijkt uit verschillende onderzoeken dat kinderen waardevolle feedback kunnen geven en dat hun visie uniek is (bijvoorbeeld ten opzichte van informatie die ouders of professionals aanleveren, of informatie die men vindt in dossiers). Dit maakt de visie van kinderen essentieel bij het nemen van individuele beslissingen in het kader van de bescherming van hun veiligheid, alsook bij de ontwikkeling en evaluatie van het jeugdbeschermingssysteem in zijn algemeenheid (Gaskell, 2010; Grover, 2004; Holland, 2009).

Daarom hebben wij in *Project Hebe* onderzocht wat de ervaringen van kinderen zijn met een traject in het Nederlandse jeugdbeschermingssysteem, om zo meer te leren over wat kinderen hierin nodig hebben en hoe dit systeem hen het beste kan ondersteunen. Ons uitgangspunt is dat kinderen de experts zijn over hun eigen ervaringen en wij veel van hen kunnen leren.

HOE HEBBEN WE DIT ONDERZOEKT?

ADVIES JONGEREN & PROFESSIONALS

Om inzicht te krijgen in hoe we het beste de ervaringen van kinderen met de jeugdbescherming konden onderzoeken, hebben wij eerst jongeren en jeugdzorgprofessionals om advies gevraagd. Dit hielp ons bij een antwoord op twee vragen: 1) Hoe kunnen we kinderen zo goed mogelijk informeren over het onderzoek? 2) Wanneer een kind besluit mee te doen, hoe kunnen we het dan het beste ondersteunen in het delen van de eigen ervaringen in een interview met ons?

UITNODIGEN VAN KINDEREN

Op advies van de jongeren om het gebruik van (teveel) geschreven tekst te vermijden, hebben we een [video](#) ontwikkeld waarin tekeningen zijn gecombineerd met gesproken tekst. In deze video informeren we kinderen over het onderzoek en nodigen we hen uit voor deelname. Zo gaan we in op het doel van het onderzoek, het belang van deelname van kinderen, de inhoud en praktische aspecten van het interview, en wat uiteindelijk gedaan wordt met hun verhaal.

HET INTERVIEW

We hebben de ervaringen van kinderen met een traject in de jeugdbescherming onderzocht aan de hand van een interviewschema, ontwikkeld op basis van de ideeën van jongeren en professionals. Aan de hand van open vragen en door flexibel te zijn in het gebruik van dit interviewschema gaven we kinderen de gelegenheid hun ervaringen in hun eigen woorden en op hun eigen manier met ons te delen, en boden we hen de ruimte om te bespreken wat voor en volgens hen belangrijk was. Aan de hand van de verschillende fasen van de jeugdbeschermingsketen bespraken we hun ervaringen, behoeften en adviezen.

Naast de inhoud van het interview hebben we veel aandacht besteed aan de manier van interviewen, om zo kinderen zo goed mogelijk te ondersteunen en daarmee in de gelegenheid te stellen hun ervaringen te delen. Zowel voor, tijdens als na het interview probeerden we kinderen zoveel mogelijk keuze en controle te geven. Zo gaven we hen keuze in de locatie en het moment van het interview en benadrukten we opnieuw dat ze geen onderwerpen hoefden te bespreken die ze niet wilden bespreken en dat er geen ‘foute’ antwoorden bestaan. Daarnaast waren we flexibel in het gebruik van aanvullende materialen tijdens het interview. We hebben onder andere tekeningen gebruikt ter visualisatie van de vragen, maar ook tijdslijnen en tekeningen gemaakt met kinderen. Na het interview lieten we kinderen tips geven voor ons als onderzoekers en boden we hen de mogelijkheid om ons feedback te geven op de ‘samenvatting’ van hun eigen interview; dit om er zo zeker van te zijn dat onze interpretatie van de door hun gedeelde informatie echt ‘hun verhaal’ was.

WIE HEBBEN WE GESPROKEN?

We spraken met 11 kinderen (8 meisjes en 3 jongens) tussen 8 en 18 jaar oud (gemiddeld 13 jaar oud). De reden voor aanwezigheid van jeugdbescherming alsook het jeugdbeschermingstraject en het type interventies dat werd uitgevoerd verschilden sterk. De redenen voor betrokkenheid waren onder andere huiselijk geweld of een conflictscheiding tussen de ouders, ondersteuning bij het contact met vader, seksueel misbruik en ernstige psychische problematiek van het kind. Voor vier kinderen was alleen Veilig Thuis en vrijwillige hulpverlening betrokken, wat maakte dat zij hun ervaringen over het onderzoek met Veilig Thuis en de daaropvolgende hulpverlening konden delen. Bij zeven kinderen was sprake van een kindbeschermingsmaatregel: voor vijf kinderen was een ondertoezichtstelling (OTS) uitgesproken en bij twee kinderen was sprake van beëindiging van het ouderlijk gezag. Voor drie van deze zeven kinderen was deze maatregel kort geleden uitgesproken na een onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK). Zij deelden hun ervaringen met dit onderzoek alsook hun ervaringen met de betreffende maatregel. Echter, voor vier kinderen was dit langer geleden waardoor zij alleen over hun ervaringen met de maatregel konden vertellen (zoals hun ervaringen met de gezinsvoogd of hun ervaringen met een uithuisplaatsing na een lange periode van OTS). Van de elf kinderen woonden er vijf kinderen bij hun moeder (drie kinderen met betrokkenheid van Veilig Thuis en vrijwillige hulpverlening en twee kinderen met een OTS) en zes kinderen waren uithuisgeplaatst (één meisje met vrijwillige hulpverlening, drie kinderen met een OTS en twee kinderen met een gezagsbeëindigende maatregel).

WAT VERTELLEN KINDEREN?

De kinderen vertelden over hun positieve en negatieve ervaringen met de verschillende fasen van een traject in de jeugdbescherming; zij gaven duidelijke feedback over hun behoeften hierin en reflecteerden op hun eigen reacties, gevoelens en houding. Allereerst vertelden kinderen over de impact van een traject in de jeugdbescherming; zij ervaren dat **er veel op je afkomt** en het **veel invloed heeft op je leven**. Ze gaven aan wat hun behoeften zijn in dit traject; deze relateren zij voornamelijk aan het directe contact met professionals. Allereerst is het belangrijk voor hen dat zij het gevoel hebben **dat er om je gegeven wordt** en **dat je serieus genomen en begrepen wordt**. Zij waarderen professionals die echt **gemotiveerd en toegewijd** zijn om hen te helpen. Daarin is het voor kinderen belangrijk dat **hun (dagelijks) leven zo veel en snel mogelijk 'gewoon' door kan gaan**. Daarnaast vinden kinderen het belangrijk dat zij de gelegenheid krijgen om **te vertellen wat ze willen vertellen** en hebben zij behoefte aan **duidelijkheid en eerlijkheid**. Tot slot is **respect voor (de band met) hun ouders** belangrijk voor kinderen.

IMPACT JEUGDBESCHERMINGSTRAJECT

ER KOMT VEEL OP JE AF

“Het gaat allemaal zo snel op zo’n moment, want je maakt een melding en daarna komt er een soort snelrein overheen en... Ja, dat is wel lastig te volgen en te onthouden.”

Kinderen ervaren dat er met betrokkenheid van de jeugdbescherming veel op je afkomt, wat hun wereld op z’n kop kan zetten. Zo vertellen kinderen dat het een chaotische situatie kan zijn waarin veel geregeld moet worden, wat maakt dat niet altijd

alles duidelijk voor hen is op dat moment. De meeste kinderen vertellen dat ze contact hebben gehad met veel verschillende organisaties en professionals, door bijvoorbeeld veel verschillende gesprekken tijdens de onderzoeksfase, de verschillende gezinsvoogden die zij hebben gehad of de verschillende instellingen of pleeggezinnen waar ze hebben gewoond. Terwijl sommige kinderen het belang van samenwerking tussen al deze organisaties benadrukken, geven andere kinderen aan dat ze het fijn hadden gevonden om één vast contactpersoon te hebben gehad in het gehele traject.

VEEL INLVOED

“En dat ze mij met tien man uit huis zijn komen halen... Ik ben natuurlijk wel gewoon rustig meegegaan, maar... Het is wel even een shock zeg maar...”

De kinderen benadrukken dat een traject in de jeugdbescherming veel invloed op hun leven heeft. Allereerst omdat beslissingen die genomen worden veel invloed hebben. Zo vertellen verschillende kinderen over de impact van een uithuisplaatsing en benadrukt een meisje het belang van goede onderzoeken en het zorgvuldig nadenken over beslissingen, omdat deze besluitvorming ‘een hele serieuze taak is’ en dergelijke beslissingen ‘je je hele leven kunnen achtervolgen’. Zij vertelt over een positieve ervaring met de kinderrechtter, die expliciet uitsprak het een moeilijke beslissing te vinden en hier langer over na te moeten denken. Daarnaast geven kinderen aan dat het traject zelf hen stress en spanning kan geven. Zo vertellen ze bijvoorbeeld hoe gespannen ze waren voor een rechtszaak.

BEHOEFTE

DAT ER OM JE GEGEVEN WORDT

“Zij hielp mij omdat zij mij wilde helpen. Bij anderen was het denk ik gewoon hun baan. Als zij naar huis gingen dan... was het klaar. En wat er verder met je gebeurde, had op hun toch geen invloed. Terwijl als het heel slecht met mij zou gaan dan zou [naam] daar echt wel last van hebben gehad. [...] Denk dat dat wel een heel groot verschil is.”

Het is belangrijk voor kinderen om te ervaren dat professionals om hen geven en er voor hen zijn. Allereerst geven kinderen aan dat zij professionals waarderen die ‘lief’ en ‘aardig’ zijn en die echt om hen geven, wat meer is dan alleen hun baan. Daarnaast vinden kinderen het belangrijk dat professionals er echt voor hen zijn, zodat ze op hen kunnen rekenen. Hiervoor moeten professionals de tijd nemen en bereikbaar zijn. Zo vertelt een meisje dat haar voogd veel afwezig en moeilijk te bereiken was. Hierdoor had zij er steeds minder vertrouwen in dat de voogd er voor haar was. Twee jonge kinderen delen positieve ervaringen over hun kindercoach, die er echt alleen voor hen was en wekelijks uitgebreid de tijd voor hen had. Verder voelen kinderen zich gesteund wanneer professionals voor hen opkomen.

SERIEUS GENOMEN EN BEGREPEN WORDEN

“Die is wel lief. [...] Ze toont gewoon heel veel begrip. Ze is niet zoals die andere voogd. Als ik boos ben, dan kan ik gewoon tegen haar gaan schelden. [...] Dan laat ze me eerst uitrazen en daarna gaat ze met mij kijken naar een oplossing.”

Om te ervaren serieus genomen te worden is het allereerst belangrijk voor kinderen om gerespecteerd te worden en niet als ‘een klein kind’ behandeld te worden. Een jong meisje vertelt

hierover dat zij het gevoel had dat de onderzoekers van Veilig Thuis ‘de baas speelden’ en haar niet serieus namen: *“Toen zeiden ze: ‘Nou dan moeten jullie nu even weg.’ Gewoon ‘móeten’. Ik vond dat ze niet zo aardig deden, zeg maar. Dus dat vond ik eigenlijk helemaal niet fijn. [...] Die wou opeens alleen met mama praten, alleen ik dacht toen, we hebben hetzelfde meegemaakt, dus ja... Ik ben zelf ook best wel nieuwsgierig, dus toen vond ik dat al helemaal niet leuk.”* Een ander meisje benadrukt het belang van wederzijds respect en deelt haar positieve ervaringen met een instelling waar professionals niet ‘bazing’ waren, maar ook, naast de jongeren, moesten uitleggen wanneer zij, bijvoorbeeld, te laat waren.

Ten tweede waarderen kinderen professionals die naar hen luisteren en begrip tonen. Zo geven kinderen aan dat het belangrijk is dat professionals proberen hen te begrijpen en open te staan voor wat kinderen willen. Zo voelde een meisje zich onbegrepen tijdens het onderzoek, omdat de professionals voortdurend een afspraak met haar vader samen wilden plannen, terwijl zij had aangegeven zich hier onveilig bij te voelen.

Ten derde vinden kinderen het belangrijk dat professionals ‘zichzelf’ en ‘echt’ zijn en hen proberen te leren kennen: professionals moeten niet ‘nep’ zijn of ‘doen alsof ze je allang kennen’. De kinderen benadrukken dan ook het belang van een persoonlijke benadering in plaats van een ‘standaard pakket’, omdat ‘elk kind uniek is’. Een meisje vertelt hierover: *“Het was toch al besloten wat er met mij zou moeten gebeuren. Want, zo en zo staat beschreven wat goed is voor meisjes zoals ik. En zo word je ook behandeld: jij bent zoals dat. Terwijl voor mij kan het misschien wel heel anders voelen dan voor iemand anders die het heeft meegemaakt.”*

MOTIVATIE EN TOEWIJDING

“Dat ze gewoon echt meer bezig moeten zijn met jou en niet denken dat het ooit wel een keertje komt. Maar dat ze het gewoon sneller gaan regelen en gewoon gaan regelen en niet laten.”

Het is voor kinderen belangrijk om te ervaren dat professionals echt gemotiveerd en toegewijd zijn om hen te helpen. Ze geven aan dat het belangrijk is om te luisteren naar wat kinderen willen, waar zij behoefte aan hebben en wat belangrijk voor hen is, gedurende het proces maar ook wat betreft hulpverlening en beslissingen. Zo benadrukt een jongen het belang van praten met kinderen over hun wensen: hij begreep dat hij weg moest bij zijn pleeggezin, maar hij had de voogd en kinderrechtster graag willen vertellen dat hij in dezelfde stad wilde blijven wonen zodat hij op dezelfde school kon blijven.

Naast het luisteren naar de behoeften en wensen van kinderen is het voor kinderen belangrijk dat professionals echt toegewijd zijn om zaken te regelen die voor kinderen belangrijk zijn. Sommige kinderen ervaren dat er ‘niets gebeurt’ of dat het heel lang duurt voordat iets geregeld is, wat kan leiden tot gevoelens van teleurstelling en wantrouwen of het wel zin heeft om hun wensen en behoeften te delen. Zo vertelt een jong meisje dat zij haar voogd verschillende keren gevraagd heeft om met haar ouders te bespreken dat zij op een vaste dag in de week bij haar vader kan zijn zodat zij weer kan gaan sporten. De voogd vergeet dit echter steeds, omdat zij het niet opschrijft, wat maakt dat het meisje het steeds opnieuw moet vragen en het nog altijd niet geregeld is.

DOOR KUNNEN GAAN MET MIJN LEVEN

“Ik hoop dat je gewoon een fijn en leuk leven hebt en dat je gewoon leuk mee, leuke dingen kan doen, met elkaar.”

Het is belangrijk voor kinderen dat hun (dagelijks) leven zo veel en zo snel mogelijk weer ‘normaal’ door kan gaan. Allereerst leggen kinderen uit hoe betrokkenheid van organisaties en professionals jaren blijft voortduren (bijvoorbeeld door voortdurende rechtszaken), wat hen stress geeft. Daarnaast is het moeilijk voor kinderen wanneer het lang duurt voordat zaken die voor hen belangrijk zijn geregeld worden. Zo vertelt een aantal kinderen hoe moeilijk het voor hen is dat het lang duurde om het contact met ouders te regelen. Een jong meisje geeft aan dat na een beschermingsonderzoek hulpverlening was opgestart om het contact met haar vader te herstellen, maar dat het tien maanden heeft geduurd voordat zij hem weer zag. Zij miste hem heel sterk, wat haar erg verdrietig maakte. Tot slot is het belangrijk voor kinderen dat hun dagelijkse activiteiten (zoals school, sport en het doen van ‘leuke dingen’) zo veel mogelijk door kunnen gaan *tijdens* het jeugdbeschermingstraject. Een achtjarig meisje vertelt bijvoorbeeld dat zij nooit betrokken werd in het plannen van de afspraken, waardoor zij vaak haar sport moest afzeggen.

MOGELIJKHEID OM TE VERTELLEN WAT JE WIL VERTELLEN

“Want weet je wat het is: iedereen kan prima dingen over mij vertellen, maar ze kunnen nooit... Ja, ik vind het toch fijner als ik het zelf vertel. Ik ben wie ik ben en daar kan je, dat kan jij niet weten. Snap je?”

De kinderen vinden het belangrijk om de mogelijkheid te krijgen te vertellen wat ze willen vertellen. Allereerst is het belangrijk voor kinderen dat zij het gevoel hebben dat professionals echt naar hen luisteren en oprecht geïnteresseerd zijn. Zo vertelt een jongen dat hij tijdens het beschermingsonderzoek niet zijn hele verhaal kon vertellen, omdat de onderzoekers te snel doorgingen naar de volgende vraag. Andere kinderen geven voorbeelden van situaties waarin zij niet het gevoel hadden dat professionals echt luisterden, omdat zij bijvoorbeeld druk waren met hun computer of voortdurend aantekeningen maakten.

Naast het belang van zorgvuldig luisteren benadrukken kinderen het belang van keuze in *hoe* ze hun ervaringen delen en *wat* ze delen. Zo vertellen twee meisjes dat een brief schrijven een goed alternatief kan zijn wanneer een face-to-face gesprek te zwaar of te spannend is. Sommige kinderen benadrukken het belang van een face-to-face gesprek in een informele setting, thuis of er juist even samen uitgaan voor een kop koffie, en benadrukken het belang van privacy in deze gesprekken. Bovendien kan het zwaar zijn voor kinderen om (in detail) over bepaalde onderwerpen te praten. Sommige kinderen vertellen hoe hierop doorvragen kan voelen als ‘zout in open wonden’. Zij vinden het dan ook belangrijk dat ze *mogen* in plaats van *moeten* vertellen en willen de mogelijkheid hebben om te stoppen bepaalde onderwerpen te

bespreken (zoals details van het misbruik of geweld). Een meisje vertelt over haar voogd: *“Die wilde dat ik heel doodleuk alles wat ik had meegemaakt, [...] maar dat moest ik vertellen van haar in details. [...] Ik dacht: je bent geen politieagent, je bent geen therapeut!”*

DUIDELIJKHEID & EERLIJKHEID

“Dan zit je nog zo van ‘ja, oké, maar waarom komen jullie dan?’ [...] Ik heb iets dat ik gewoon graag wil weten wat er aan de hand is zeg maar. Ook verrassingen, weet je, daar kan ik gewoon niet tegen. Ik moet me erop voor kunnen bereiden. Dat hebben eigenlijk stiekem wel veel kinderen gewoon.”

Kinderen hebben behoefte aan duidelijkheid zodat ze weten waar ze aan toe zijn. Daarom is het belangrijk voor hen dat professionals eerlijk zijn en zeggen waar het op staat. Allereerst willen kinderen geïnformeerd worden over het proces, zodat ze begrijpen wat er gebeurt. Zo vertelt een meisje over haar positieve ervaringen met een officier van justitie waarmee zij een gesprek had na een rechtszaak: de duidelijke en gedetailleerde uitleg over de rechtszaak en de argumenten van de officier van justitie gaven haar het gevoel dat ‘de mensen die haar verdedigden haar begrepen’.

Daarnaast waarderen kinderen het als professionals duidelijke en eerlijke informatie geven over de beslissingen en keuzes die gemaakt worden, zodat ze weten wat er gaat gebeuren. Zo vertelt een meisje dat zij de uithuisplaatsing begreep, maar dat de instelling waar zij verbleef niet als de juiste plek voelde en ze niet begreep waarom zij daar moest blijven. De redenen voor deze beslissing waren haar niet uitgelegd en ze had het gevoel dat de professionals ‘tegen haar’ waren.

RESPECT VOOR (BAND MET) OUDERS

“Want ja, ik zei [tegen de voogd]: ‘Nou, blijf maar van mijn moeder af, want het is mijn eigen moeder, en die mag bepalen of ik haar een knuffel mag geven of niet. En dus, ja... dat ik haar wel gewoon, mijn moeder wil beschermen.’”

Kinderen benadrukken het belang van contact met hun ouders en willen dat professionals de band met hun ouders en de loyaliteit tegenover hun ouders respecteren. Zo delen verschillende kinderen hun wens dat professionals het contact met hun ouders voor hen regelen. Drie kinderen (tussen de 8 en 12 jaar oud) die bij hun moeders wonen, vertellen bijvoorbeeld dat ze graag contact met hun vaders zouden willen en hoe moeilijk het voor hen is dat ze langere tijd geen contact hebben (gehad). Daarnaast is het belangrijk voor kinderen dat professionals de loyaliteit van kinderen richting hun ouders begrijpen en respectvol zijn tegenover de ouders. Hoe professionals hiermee omgaan lijkt van invloed te zijn op de houding van kinderen tegenover hen. Zo vertelt een meisje: *“De tweede [gezinsvoogd] daar was ik een keertje heel verdrietig van geworden. [...] Die zei allemaal dingen over mama en dat vond ik niet leuk. Dus die wou ik een tijdje niet meer zien.”*

CONCLUSIE

Dit onderzoek geeft inzicht in de ervaringen van kinderen met hun ‘reis’ door een traject in de Nederlandse jeugdbescherming en wat zij hierin nodig hebben, en geeft daarmee belangrijke aanbevelingen voor het Nederlandse jeugdbeschermingssysteem. Het laat zien dat (de duur van) het traject veel invloed heeft op (het leven van) kinderen. Het onderzoek onderschrijft het belang van het zo veel en zo snel mogelijk realiseren van continuïteit en stabiliteit in de levensomstandigheden van kinderen, het respecteren van en reageren op de individuele persoonlijkheid en behoeften van kinderen, en het realiseren van participatie van kinderen. Dit alles is essentieel voor kinderen om te ervaren dat er om hen gegeven wordt, en om enige controle en zekerheid te ervaren in dit overweldigende traject.

CONTINUÏTEIT EN STABILITEIT

Allereerst is bewustzijn van de impact van (de duur van) het jeugdbeschermingstraject en de beslissingen op kinderen en hun leven belangrijk. Het is van belang kinderen serieus te nemen en te ondersteunen in hun behoefte zo veel en snel mogelijk door te kunnen gaan met hun (dagelijks) leven, bijvoorbeeld door het regelen van contact met ouders en het verzekeren van continuïteit in dagelijkse activiteiten als school en sport. De lange duur van een traject en de lange tijd die eroverheen kan gaan om zaken te regelen leiden tot voortdurende instabiliteit en onzekerheid in hun leven. Discontinuïteit en instabiliteit voor een langere periode in het leven van het kind kan het welzijn en de ontwikkeling van kinderen schaden (Kalverboer & Zijlstra, 2006). Bovendien hebben

kinderen een andere tijdsperceptie dan volwassenen. Dit onderstreept het belang van snelle besluitvorming en korte trajecten voor het welzijn en de ontwikkeling van kinderen (CRC, 2013; Kalverboer & Zijlstra, 2006).

BELANGRIJKE ROL PROFESSIONALS

Dit onderzoek laat zien dat professionals een belangrijke rol spelen, via hun interactie en relatie, in hoe kinderen een traject in de jeugdbescherming ervaren. Zoals ook gevonden werd in eerder onderzoek, zijn het gevoel van kinderen dat er om hen gegeven wordt en dat professionals echt gemotiveerd en toegewijd zijn om hen te helpen belangrijke thema's in ons onderzoek (Gaskell, 2010; Jobe & Gorin, 2013; Pöllki, Vornanen, Pusiainen & Riikonen, 2012). Professionals moeten er écht zijn voor kinderen tijdens het traject, zodat kinderen het gevoel hebben dat ze op hen kunnen rekenen en het meer is dan 'alleen hun werk'. Daarnaast zijn het gevoel serieus genomen en begrepen te worden belangrijke bouwstenen voor een positieve interactie (Gaskell, 2010; Jobe & Gorin, 2013; Kriz & Roundtree-Swain, 2017; Pöllki et al., 2012). Ook laat ons onderzoek zien dat het voor kinderen belangrijk is dat professionals respect tonen voor hun ouders en de band met hun ouders.

Jobe en Gorin (2013) noemen in hun onderzoek het opbouwen van een vertrouwensrelatie over een langere periode als voorwaarde hiervoor. Echter, in ons onderzoek geven een aantal kinderen ook voorbeelden van positieve relaties met professionals die maar korte tijd betrokken waren (zoals een onderzoeker van Veilig Thuis). Dit benadrukt het belang om ook te investeren in 'korte termijn relaties'. Tegelijk is het belangrijk om na te gaan hoe deze meer vluchtige contacten het professionals

moeilijk maken om goed inzicht te krijgen in en te reageren op de individuele behoeften van kinderen, alsook wat de betrokkenheid van vele verschillende professionals en organisaties voor (de bescherming van) kinderen betekent.

PARTICIPATIE: KEUZE & CONTROLE

Participatie is een belangrijk thema in dit onderzoek. Participatie geeft kinderen vrijheid en keuze en helpt hen een gevoel van controle te krijgen in het jeugdbeschermingstraject (Kriz & Roundtree-Swain, 2017; Pöllki et al., 2012). Bovendien is het essentieel om het welzijn en de ontwikkeling van kinderen te ondersteunen, in lijn met het belang van het kind (Bell, 2011; CRC, 2009; De Winter, 2018). Allereerst moeten professionals duidelijke informatie geven door te zeggen waar het op staat, zodat kinderen weten waar ze aan toe zijn. Het informeren van kinderen en hen voorbereiden op belangrijke veranderingen is essentieel om ervoor te zorgen dat hun levensomstandigheden niet plotseling en onverwacht veranderen (Kalverboer & Zijlstra, 2006). Naast informatie hebben kinderen behoefte aan keuze en controle in *hoe* ze hun verhaal delen en *wat* ze delen. Het ervaren van controle over het eigen leven belangrijk is voor het persoonlijke welzijn (Leeson, 2007). Dit is van nog groter belang in de context van jeugdbescherming, omdat kinderen die opgroeien in situaties van verwaarlozing en geweld vaak weinig regie over hun leven ervaren (Van Gemert, 2019). Juist door bereidheid te tonen om een dialoog aan te gaan, kinderen uit te nodigen hun visie te geven, en deze mee te laten wegen op elk moment in het jeugdbeschermingsproces kan de betrokkenheid van jeugdbescherming bijdragen aan een gevoel van controle bij kinderen en daarmee aan de

bescherming van hun ontwikkeling en welzijn (Bell, 2011; CRC, 2011). Daartegenover kan een gebrek aan duidelijkheid en controle juist leiden tot angst, onzekerheid en wantrouwen (Jobe & Gorin, 2013; Leeson, 2007; Woolfson, Heffernan, Paul, & Brown, 2010).

KINDBEELD

In de interactie van professionals met kinderen speelt hun kindbeeld een belangrijke rol. Het Comité voor de Rechten van het Kind (CRC, 2013) benadrukt het belang dat kinderen gezien worden als individuen met eigen rechten. Kinderen moeten serieus genomen worden als ‘primary service users’ en experts over hun eigen ervaringen.

ELK KIND IS UNIEK

Allereerst is bewustzijn van de heterogeniteit van de groep ‘kinderen in de jeugdbescherming’ belangrijk; elk kind is uniek, en alle kinderen hebben hun eigen persoonlijkheid en behoeften (CRC, 2013). De bereidheid en inzet om het individuele kind te leren kennen en een persoonlijke aanpak te hanteren is belangrijk zodat kinderen zich serieus genomen en begrepen voelen, maar ook om ervoor te zorgen dat de individuele behoeften en competenties en de complexiteit van problemen niet over het hoofd worden gezien (Holland, 2009). Bovendien laat ons onderzoek zien dat kinderen verschillende behoeften kunnen hebben in manieren, locaties en momenten van participatie, alsook wat betreft passende hulpverlening. Het Comité voor de Rechten van het Kind (2013) benadrukt dan ook dat een *persoonlijke benadering* essentieel is bij het beoordelen van en handelen in het belang van het kind.

ELK KIND IS IN STAAT TOT PARTICIPATIE

Het is van belang de behoefte van kinderen aan keuze en controle te respecteren, alsook de mogelijkheden van kinderen om hun visie te geven (CRC, 2009; Lundy, McEvoy, & Byrne, 2011). Bewustzijn van de macht die professionals als volwassenen hebben in het leven van kinderen speelt hierin een rol, evenals bewustzijn van de invloed van de visie van professionals op hun interactie met kinderen (en daarmee de mogelijkheden tot participatie).

Allereerst is bewustzijn van de capaciteiten van kinderen van belang. Zorgvuldig gebruik van passende methodes en bereidheid te luisteren naar de unieke verhalen van kinderen stellen kinderen in staat tot participatie en geven daarmee professionals inzicht in de visie van kinderen (Grover, 2004; Kriz & Roundtree-Swain, 2017; Leeson, 2007).

Ten tweede is het geven van keuze en controle aan kinderen essentieel. Professionals moeten kinderen in de gelegenheid stellen hun voorkeuren aan te geven over hoe, wanneer, waar en met wie ze hun ervaringen willen delen. Ook dienen kinderen keuze te krijgen met betrekking tot het delen van hun verhaal met de verschillende betrokken organisaties en professionals. Het geven van keuze en controle is essentieel voor kinderen om zich veilig, serieus genomen en begrepen te voelen. Dit zijn belangrijke voorwaarden om kinderen echt in de gelegenheid te stellen te delen wat ze willen delen (Lundy et al., 2011).

Meer achtergrondinformatie over ‘betekenisvolle participatie van kinderen in de jeugdbescherming’ is te vinden in dit [rapport](#).

DE PERCEPTIE VAN KINDEREN

Concluderend is het belangrijk om te benadrukken dat het om de *perceptie* van kinderen gaat: kinderen moeten daadwerkelijk *ervaren* dat professionals om hen geven en zich gemotiveerd en toegewijd voor hen inzetten, en kinderen moeten zich echt goed geïnformeerd en gehoord *voelen* en zo een gevoel van controle *ervaren*. Professionals en kinderen kunnen dit verschillend ervaren in het hulpverleningscontact: professionals kunnen bijvoorbeeld het idee hebben dat zij geluisterd hebben en de visie van kinderen respecteerden, terwijl kinderen het gevoel kunnen hebben dat er niet naar hen geluisterd werd en er geen actie werd ondernomen op wat ze vertelden (Bell, 2011).

Kinderen in de jeugdbescherming hebben hierin 'iets extra's nodig van jou als professional' (Van Gemert, 2019, p. 18). Zo kunnen kinderen met ervaringen van kindermishandeling zich bijvoorbeeld heel eenzaam voelen en weinig vertrouwen hebben in volwassenen, wat het extra belangrijk maakt om warmte en betrokkenheid expliciet te maken om zo het kind te laten merken dat de professional zich verplaatst in hen en het belangrijk vindt hoe het met hen gaat. Het is daarom noodzakelijk om voortdurend na te gaan of, naast de goede intenties van professionals, de betrokken kinderen daadwerkelijk *ervaren* dat aan hun behoeften (zoals duidelijkheid, zich begrepen voelen en het gevoel dat professionals om je geven) is voldaan.

PRAKTISCHE HANDREIKINGEN VOOR HET CONTACT MET KINDEREN IN DE JEUGDBESCHERMING

MARIKE VAN GEMERT - ACADEMIE VOOR PRATEN MET KINDEREN

Uit het onderzoek van Project Hebe komt duidelijk naar voren dat kinderen de behoefte hebben om zich gezien te voelen tijdens het jeugdbeschermingstraject. Ze vertellen dat het hen helpt als ze betrokkenheid en toewijding ervaren van de professional, dat ze het nodig hebben om serieus genomen te worden als betrokkene en dat ze willen dat er (meer) rekening wordt gehouden met hun belevingswereld. Hoe geef je dat concreet vorm? Deze handreiking doet een aantal suggesties voor de dagelijkse (gespreks)praktijk, op basis van de door de geïnterviewde kinderen expliciet benoemde behoeften.

‘GEEF OM MIJ’

Hoe laat je kinderen ervaren dat je oprecht met ze begaan bent? Het begint bij je oprecht betrokken vóelen. Waar voorheen gesproken werd over ‘professionele distantie’, wordt tegenwoordig steeds meer gesproken over ‘professionele nabijheid’. Contact van mens tot mens. Dat is wat kinderen in de jeugdbescherming nodig hebben. Daarbij kunnen de volgende uitgangspunten helpend zijn:

- *Laat iets van jezelf zien.* Dat kan je humor zijn, maar ook een voorkeur of ervaring die je deelt met het kind, een emotie die je in het hier-en-nu ervaart (zonder dat die je ‘overspoelt’) of overeenkomsten tussen jou en het kind die je benoemt.
- *Spreek je betrokkenheid uit.* Kinderen in de jeugdbescherming hebben niet vanzelfsprekend het vertrouwen dat je het beste met ze voor hebt of dat je je best voor ze zult doen. En als ze van hun primaire verzorgers aandacht en sensitiviteit missen, hebben ze die van andere volwassenen des te harder nodig. Toon empathie en bied steun.
- *Spreek vanuit je intenties en niet vanuit regels of procedures.* Bijvoorbeeld: ‘Ik wil graag dat het beter met je gaat. Daarvoor is het nodig dat jouw ouders hulp krijgen om de ruzies te stoppen. Dus daar ga ik met ze over praten.’ In plaats van: ‘Wat je me nu vertelt moet ik ook met je ouders bespreken; dat ben ik verplicht.’
- *Laat in je acties zien dat je je best doet.* Door je aan toezeggingen te houden en door prioriteit te geven aan het regelen van zaken die belangrijk zijn voor het kind (bijvoorbeeld: een vaste dag bij de ene ouder, rekening houdend met sport of andere hobby’s), geef je het kind een voorbeeld van een volwassene die respectvol omgaat met de wensen, grenzen en behoeften van het kind.
- *Investeer altijd (opnieuw) in contact.* Ook als je een kind maar eenmalig spreekt, is het belangrijk dat je kinderen laat merken dat je moeite doet om je in hen te verdiepen, om echt en zonder oordeel naar hen te luisteren en om je af te stemmen op hun emotionele toestand, denkniveau en voorkeuren (bijvoorbeeld tekenen terwijl je praat of juist naar buiten om een balletje te trappen of een eind te lopen).

‘HOU REKENING MET MIJ’

Kinderen hebben hun eigen positie in het geheel, met bijbehorende eigen belangen, beleving en behoeften. Ze vragen professionals om daar rekening mee te houden:

MET BETREKKING TOT HET DAGELIJKS LEVEN

- *Vraag door op hoe het dagelijks leven van het kind eruit ziet en welke dingen daarin belangrijk zijn voor het kind.* Vraag naar de wensen van het kind. Denk aan: op dezelfde school blijven, gesprekken om sport en andere clubjes heen plannen, op bepaalde dagen naar de ene of de andere ouder in verband met hobby's, vrienden of een (vaste) gezamenlijke activiteit met de betreffende ouder. Hou daar bij het maken van afspraken zoveel mogelijk rekening mee en communiceer erover als dat onverhoopt niet (altijd) lukt.

TEN BEHOEVE VAN HET ERVAREN VAN ‘GRIP’ OP HET PROCES

- *Geef duidelijke informatie en uitleg.* Over afspraken, beslissingen, over waarin het kind wel of geen inspraak heeft. Duidelijkheid geeft óók veiligheid.
- *Wees eerlijk over wat er gaat gebeuren en waarom.* Als je niet transparant bent over het proces, geeft dat een onveilig gevoel en gaat dat vroeg of laat ten koste van het vertrouwen dat je hebt opgebouwd: kunnen kinderen je nog wel vertrouwen als je belangrijke dingen voor hen achterhoudt?
- *Check regelmatig of het kind (nieuwe) vragen heeft.* In de hectiek, bijvoorbeeld rondom een uithuisplaatsing, kan het moeilijk zijn voor kinderen om de informatie die je geeft te onthouden en te verwerken. En ook als dat (deels) wel is gelukt, ontstaan later vaak nieuwe vragen. Bijvoorbeeld ‘waarom kan ik nog steeds niet naar mama’, ‘waarom moet ik juist op deze plek wonen’ of ‘waarom zie ik papa nog maar een keer per week’.
- *Geef regie waar het kan.* Bekijk in elk gesprek en bij alle nieuwe ontwikkelingen samen met het kind waar je het kind zeggenschap over kunt geven. Daarmee kun je kinderen houvast bieden in een periode waarin er zoveel dingen zijn waar ze géén controle over ervaren.

IN RELATIE TOT HET VERBONDEN-ZIJN MET OUDERS

- *Heb respect voor de (existentiële) loyaliteit van kinderen jegens hun ouders.* Leg uit dat het belangrijk is voor kinderen dat ze van beide ouders mogen houden, ook als die ouders met elkaar steeds ruzie maken. Of vraag hoe het is voor het kind dat het de ene keer heel gezellig is met mama en dat het kind op andere momenten juist bang is voor mama. Vertel dat er meer kinderen zijn die dat ingewikkeld vinden. En dat het kan: soms verdrietig, bang of boos zijn door je ouder(s) en tegelijkertijd van elkaar houden en voor elkaar willen zorgen.
- *Spreek respectvol met de ouders waar de kinderen bij zijn.* Als je opkomt voor (de belangen van) het kind, doe dat dan liefst vanuit de intentie om kind én ouders erbij te helpen dat het beter zal gaan.
- *Spreek ook tegen het kind respectvol over de ouders.* Wees duidelijk over wat wel of niet mag of over wat het kind nodig heeft, zonder je eventuele afkeuring over de ouder(s) door te laten klinken. Bijvoorbeeld: ‘Het is lief dat je zoveel voor mama zorgt. Maar jij hebt ook iemand nodig die voor jónu zorgt. Dat lukt mama nu niet. Daarom mag jij bij opa en oma gaan wonen.’ In plaats van: ‘Ouders horen voor kinderen te zorgen en niet andersom. Jouw moeder zou voor jou moeten zorgen, maar omdat ze dat niet doet, kun jij niet hier blijven.’ Als je de ouders afvalt, val je ook (een deel van) het kind af.
- *Als het kind het wil en als het is toegestaan: doe (aanhoudend) je best om contact met beide ouders te laten plaatsvinden.* Wees creatief in de wijze waarop: als een bezoek steeds niet lukt, is een brief of Skype-gesprek misschien een optie. Als contacten stroef verlopen, bedenk dan met het kind wat fijn zou zijn: een bepaalde activiteit doen met de ouder, afspraken maken over (‘verboden’) gespreksonderwerpen, iets te spelen meenemen, et cetera.

‘NEEM MIJ SERIEUS’

Los van procedures, papieren rompslomp, de veelheid aan (overige) taken en verantwoordelijkheden, tijdsdruk en *last but not least* de belangen van de ouders en andere betrokkenen, hebben kinderen hun eigen beleving van de situatie en willen zij gehoord worden in wat zij belangrijk vinden:

- *Wees met je aandacht bij het kind.* Wanneer het nodig is om aantekeningen te maken op papier of in de computer: vertel wat je doet en waarom en probeer daarnaast kinderen zoveel mogelijk aan te kijken, zodat ze merken dat je met hén bezig bent en je hun non-verbale signalen kunt oppikken.
- *Kies voor een persoonlijke benadering.* ‘Standaard kinderen’ bestaan niet. Neem de moeite om het kind te leren kennen. Luister en vraag door op behoeften en wensen ten aanzien van het proces, de hulpverlening of beslissingen die genomen worden. Geef ruimte voor eigen inbreng. Bespreek met kinderen waar ze wel en geen invloed op hebben, wat de opties zijn en wat er met hun inbreng gebeurt of is gebeurd.
- *Dwing niet.* Respecteer het als kinderen laten merken dat ze iets niet willen. Dwing niet tot praten, noch tot vertellen over details van traumatische gebeurtenissen. Dwing niet om mee te gaan naar de andere ouder wanneer ze zich daar niet veilig bij voelen. Probeer de achterliggende emotie, waarom het kind iets niet wil, bespreekbaar te maken en ga daar respectvol mee om.
- *Neem ook het gedrag van het kind serieus,* zeker als praten (tijdelijk) niet lukt. Als het gedrag waarmee het kind communiceert heftig is (en de paniek dus groot), blijf dan kalm en laat het kind niet alleen. Vertel expliciet dat je er voor het kind bent, geef ruimte voor de emotie en (als het kind weer rustig is) voor de duiding ervan.
- *Evalueer niet alleen met ouders en professionals, maar ook met het kind.* Geef de wensen en behoeften van het kind een expliciete plek in het verslag of proces en evalueer daarop: in hoeverre lukt(e) het om daaraan tegemoet te komen? Wat vindt het kind daarvan? Vraag het kind ook om feedback.

Kinderen vragen professionals om méér te doen dan ‘gewoon je werk’. Ze hebben behoefte aan oprechte betrokkenheid en menselijk contact. Laat kinderen daarom zien dat ze het waard zijn om naar te luisteren en voor op te komen en dat er mensen zijn die het vanzelfsprekend vinden om dat te doen. Juist in een periode waarin er ingewikkelde, emotioneel belastende dingen gebeuren en ingrijpende beslissingen worden genomen over hun leven, is het essentieel voor ze om het gevoel te hebben dat er mensen zijn die zich oprecht om hen bekommeren. Daarmee geef je kinderen in de jeugdbescherming een cadeau waar ze de rest van hun leven profijt van hebben.

Meer informatie en praktische tips? Meld je aan voor de nieuwsbrief en bestel het ‘Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling’ via www.academiepratenmetkinderen.nl

REFERENTIES

Bell, M. (2011). *Promoting children's rights in social work and social care. A guide to participatory practice*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.

CRC [Committee on the Rights of the Child] (2009). *General comment no. 12. The right of the child to be heard*. Geneva: United Nations.

CRC (2011). General comment no. 13 (2011). The right of the child to freedom from all forms of violence. Geneva: United Nations.

CRC (2013). *General Comment no. 14 on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art. 3, para 1)*. Geneva: United Nations.

De Winter, M. (2018). The century of the participating child. In E.J. Knorth, P.M. van den Bergh, & F. Verheij (Eds.), *Professionalization and participation in child and youth care. Challenging understandings in theory and practice* (pp. 49-62). Abingdon, UK / New York, NY: Routledge – Taylor & Francis Group (reissued edition).

Gaskell, C. (2010). 'If the social worker had called at least it would show they cared'. Young care leavers' perspectives on the importance of care. *Children & Society*, 24, 136-147. DOI:10.1111/j.1099-0860.2009.00214.x

Grover, S. (2004). Why won't they listen to us? On giving power and voice to children participating in social research. *Childhood*, 11(1), 81-93. DOI:10.1177/0907568204040186

Holland, S. (2009). Listening to children in care: A review of methodological and theoretical approaches to understanding looked after children's perspectives. *Children & Society*, 23, 226-235. DOI:10.1111/j.1099-0860.2008.00213.x

Jobe, A., & Gorin, S. (2013). 'If kids don't feel safe they don't do anything': Young people's views on seeking and receiving help from Children's Social Care Services in England. *Child & Family Social Work*, 18(4), 429-438. DOI:10.1111/j.1365-2206.2012.00862.x

Kalverboer, M.E., & Zijlstra, A.E. (2006). *Het belang van het kind in het Nederlands recht; voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Kriz, K., & Roundtree-Swain, D. (2017). "We are merchandise on a conveyer belt": How young adults in the public child protection system perceive their participation in decisions about their care. *Children and Youth Services Review*, 78, 32-40. DOI:10.1016/j.childyouth.2017.05.001

Leeson, C. (2007). My life in care: Experiences of non-participation in decision-making processes. *Child & Family Social Work*, 12(3), 268-277. DOI:10.1111/j.1365-2206.2007.00499.x

Lundy, L., McEvoy, L., & Byrne, B. (2011). Working with young children as co-researchers: An approach informed by the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Early Education and Development*, 22(5), 714-736. DOI:10.1080/10409289.2011.596463

Pöllki, P., Vornanen, R., Pusiainen, M., & Riikonen, M. (2012). Children's participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers. *Child Care in Practice*, 18(2), 107-125. DOI:10.1080/1357279.2011.646954

Van Gemert, M. (2019). *Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Woolfson, R.C., Heffernan, E., Paul, M., & Brown, M. (2010). Young people's views of the child protection system in Scotland. *British Journal of Social Work*, 40, 2069-2085. DOI:10.1093/bjsw/bcp120

BEDANKT!

Allereerst willen we graag de kinderen bedanken voor het delen van hun persoonlijke ervaringen. Daarnaast willen we de jongeren en professionals bedanken voor hun adviezen. Ook willen we de Academie voor Praten met Kinderen, de Kinderombudsman, de Jongerentaskforce, en Stichting Augeo bedanken voor hun hulp bij dit onderzoeksproject, alsook alle organisaties die geholpen hebben bij het uitnodigen van kinderen. Tot slot willen we Esther Piersma bedanken voor haar grote bijdrage aan dit onderzoek: bij het uitwerken van de onderzoeksopzet, werving, interviews en analyses van interviews.

Dit artikel gaat over de resultaten van onderzoeksproject Hebe, deels gefinancierd door Pro Juventute.